

9. Фесенко С. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів, що забезпечують його охорону : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 444 с.

10. Шаблістий В. В. Категорія суспільної небезпеки (небезпечності) у кримінальному праві України: данина традиціям чи необхідність новацій? *Кримінальне право : традиції та новації* : матеріали міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В. В. Сташиса, 9–10 липня 2015 р. Полтава, Харків, 2015. С. 103–108.

11. Штанько А. О. Теоретико-правові аспекти суспільної небезпеки і соціальної шкідливості правопорушення: критерії розмежування. URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7276/TEORETYKO-PRAVOVI%20ASPEKTY%20SUSPILNOI%20NEBEZPEKY_%20Shtanko_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Вадим ДЯДІЧКО

здобувач кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТАТЕВА СВОБОДА»

Родовим об'єктом всіх кримінальних правопорушень, які розміщені у Розділі IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», в узагальненому вигляді, є суспільні відносини у сфері охорони таких особистих благ особи, як статева свобода та статева недоторканість.

Законодавче визначення вищезазначених понять відсутнє, а серед науковців немає єдиного розуміння їх сутності та співвідношення. Тому треба визначитись, що потрібно розуміти під поняттями «статева свобода» та «статева недоторканість», оскільки, незважаючи на свою близькість, за своїм змістом це різні категорії. Наприклад, О. О. Дудоров називає їх «поняттями-антиподами», що мають самостійний характер і не перехреснюються [1, с. 7]. У цій доповіді спробуємо надати визначення поняття «статева свобода».

На думку О. О. Дудорова, під цим поняттям «слід розуміти право особи самостійно обирати собі партнера для сексуального спілкування, форму такого спілкування і не допускати у цій сфері будь-якого примусу» [1, с. 7]. Таке лаконічне визначення, в якому втілено основний зміст розгляданого поняття, заслуговує на увагу, проте воно потребує певної деталізації.

Ми згодні з Г. Я. Мартинишиним, що «вада викладеного розуміння статевої свободи вбачається у тому, що її суть зводиться до допущення (недопущення) щодо себе чужого статевого почуття; як наслідок, особа виступає не стільки суб'єктом, скільки об'єктом статевої відносин. Поряд із тим, не позбавлена змісту й концепція, відповідно до якої насправді статева свобода – не лише свобода від примусу, а й свобода на самовизначення у статевому спілкуванні» [2, с. 86].

Наприклад, А. С. Капітунов вважає, що до поняття статевої свободи треба включати не лише право на вибір партнера для статевого спілкування, а й право на статево самовизначення, тобто право на вибір форми сексуального задоволення. За своїм змістом таке розуміння статевої свободи є дискусійним, оскільки сутність поняття «статево самовизначення», на нашу думку, повинно містити у собі не лише право на вибір форми сексуального задоволення, але й право на вибір особою власної статі, так зване «гендерне» самовизначення. Тобто право на «статево самовизначення» є більш широким поняттям, що не обмежується лише вибором форми сексуального задоволення, а стосується й свідомого вибору своєї статі.

Звернемося до тлумачення поняття «самовизначення», що є похідним від терміна «самовизначатися», одним із значень якого є: «знаходити, визначати своє місце в житті, в суспільстві; усвідомлювати свої класові, політичні, національні і т. ін. інтереси» [3, с. 1287]. Тобто складовою самовизначення є, зокрема, і усвідомлення та визначення особою своїх інтересів у сфері статевої стосунків.

Тому більш правильно щодо поняття «самовизначення» у розгляданому понятті видається позиція Л. В. Дорош, яка розуміє статево свободу як право особи на «самовизначення у сфері статевої відносин» [4, с. 70]. Проте вчена розуміє таке самовизначення лише як «реальну можливість особи вступати у добровільне статево спілкування з обраним партнером у будь-який час та у будь-якій сексуально прийнятній

формі за умови, що воно не суперечить нормативно-правовим приписам щодо охорони особи та громадського порядку» [4, с. 70]. У цьому разі дискусійною виглядає пропозиція визнавати статеву свободу лише як «можливість» вступати у статеві зносини з партнером, оскільки у певний час в особи, незважаючи на таку можливість, може бути відсутнім бажання на сексуальне спілкування зі своїм партнером. Тому логічно припустити, що мова має йти не лише про можливість, але й про бажання у статевому спілкуванні.

С. В. Чмут вирізняє низку ознак статевої свободи, а саме вона є природним правом жінки або чоловіка, які досягли повноліття; передбачає статеві зносини за обоюсторонньою згодою партнерів (добровільне, без примусу, без насилля); немає обмежень щодо статі партнера та форм задоволення статевої пристрасті; не повинна порушувати законні права й інтереси інших осіб, держави та суспільства [5, с. 453].

Як правильно зазначає В. Ю. Омецинська, що перша ознака, у зв'язку зі зміною законодавства, втратила актуальність [6, с. 91]. Це пов'язано з тим, що лютого 2021 р. ст. 155 КК України прямо передбачає, що кримінально-карним є вчинення повнолітньою особою дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Зважаючи на те, що статеві зносини без добровільної згоди особи слід кваліфікувати за ст. 152 та 153 КК, то за ст. 155 КК України підпадають відповідальність дії, пов'язані із статевими зносинами з особами, які не досягли віку 16 років, навіть за наявності ініціативи щодо цих зносин з боку таких осіб. Тобто, особа, яка не досягла віку 16 років не може бути носієм статевої свободи, а набуває такої свободи лише із досягненням такого віку.

Тому В. Ю. Омецинська визначає статеву свободу як «природне право особи, яка досягла шістнадцятирічного віку, на вчинення дій сексуального характеру за обоюсторонньою згодою партнерів (добровільне, без примусу, без насилля), без обмежень щодо статі партнера та форм задоволення статевої пристрасті, що не порушує при цьому законні права й інтереси інших осіб, держави та суспільства» [6, с. 92]. Проте у цьому тлумаченні статевої свободи також не згадується про самовизначення у сфері статевої відносин.

На думку С. В. Чмута, статевої свободи не мають психічно хворі особи, які визнані судом недієздатними [5, с. 453]. Проте треба уточнити, що не є носіями статевої свободи і ті особи, які є психічно хворими, однак судом вони дієздатними не визнавались. Тому важливим у визначенні поняття статевої свободи має бути також врахування того, що її носієм може бути лише психічно здорова особа, яка здатна усвідомлювати свої дії чи бездіяльність та керувати ними.

Зважаючи на вищевикладене, можемо запропонувати власне визначення поняття «статева свобода», під якою ми розуміємо невід'ємне право кожної психічно здорової особи, яка досягла віку 16 років, на самовизначення у сфері статевої відносин, тобто реальну можливість особи за власним бажанням вступати у добровільні статеві зносини з обраним партнером, незалежно від його статі.

---

1. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с.

2. Мартинович Г. Я. Статева недоторканість як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2018. 231 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

4. Дорош Л. В. Статева недоторканість та її кримінально-правова охорона. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наукових пр. / редкол. Ю. В. Баулін (голов. ред.) та ін. Харків : Вид-во «Кроссрод», 2007. Вип. 14. С. 70–74.

5. Чмут С. В. Безпосередній об'єкт статевої свободи з особою, яка не досягла статевої зрілості. *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 452–459.

6. Омецинська В. Ю. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості дитини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2019. 265 с.